

IN KAJ JE TA TRANSNACIONALIZEM? Razmišljanja ob knjigi Jake Repiča »Po sledovih korenin«: transnacionalne migracije med Argentino in Evropo

Kratek znanstveni članek | 1.03

Izveček: V prispevku In kaj je ta transnacionalizem? Ob razmišljanju o knjigi Jake Repiča »Po sledovih korenin«: *transnacionalne migracije med Argentino in Evropo* (2006) teče razprava o novih raziskovalnih problemih in pristopih v migracijskih študijah. V povezavi z večdisciplinarnostjo proučevanja migracij se odpirajo teoretsko kategorialno neskladje pa tudi metodološke zadrege in razhajanja. Največ pozornosti je posvečeno transnacionalnosti v migracijskih kontekstih.

Ključne besede: transnacionalizem, migracija, transmigracija, Slovenija, Argentina, Španija, mobilnost

Abstract: Using a book by Jaka Repič, »Following the Roots«: *Transnational Migration between Argentina and Europe* (2006) as an example the article explores new research problems and approaches in migration studies. The multidisciplinary character of migration studies reveals theoretical categorical discrepancies as well as methodological predicaments and discord. The focus of this essay is on transnationality within the contexts of migration.

Key Words: transnationality, migration, transmigration, Slovenia, Argentina, Spain, mobility

Uvod

Kaj je transnacionalizem? Kaj so transnacionalne migracije v nasprotju z mednarodnimi migracijami? Kaj je migrant in kaj transnacionalni migrant? Temu dodajmo še preplet, ki ga vnaša teorija globalizacije. Migracijske študije kot večdisciplinarno raziskovalno polje so prepredene s poplavo terminov – istih ali podobnih, ki nosijo različne pomeni, ali različnih z istim pomenom. Številne so tudi površne in nekoncizne rabe. Pa ne le v Sloveniji, tudi širše je pri kreiranju kategorialnega aparata minimalna komunikacija med različnimi disciplinarnimi pristopi. No, in v to situacijo v zadnjih letih dobivamo nove (modne) kategorije, če omenim le multikulturalizem, interkulturalizem, kozmopolitizem, transnacionalizem. Z izzivi, ki jih predstavlja zadnji, se je spopadel avtor knjige, ki leži pred menoj. Vložil je velik raziskovalni napor, da bi vnesel kanček reda v relacije med naštetimi področji, se osredotočil na transnacionalizem in ga utemeljeval s t. i. pristopom *bottom-up* na enem, trodimenzionalno skreiranem transnacionalnem kontekstu med Španijo, Argentino in Slovenijo.

Knjigo »Po sledovih korenin«: *transnacionalne migracije med Argentino in Evropo* lahko vsebinsko razdelimo na dva dela. V prvem avtor opredeli namen dela, raziskovalni problem, predstavi specifičnosti predmeta raziskave, metodološki pristop in se posveti utemeljitvi lastnega kategorialnega aparata. Skozi kritično držo do teoretičnega diskurza na polju migracij izoblikuje in jasno definira vse pomembne kategorije, ki jih uporablja v analizi v drugem delu, kjer ob vodilu raziskovalnih vprašanj ločeno in pozneje primerjalno interpretira migracijske, znotraj tega transnacionalne, kontekste, ki jih je izbral.

Temeljni namen, kot ga opredeli avtor, je pokazati kompleksnost transnacionalnih povezav med Argentino in Evropo ter raziskati povezave med migracijskimi procesi in oblikovanjem transna-

cionalnih skupnosti in identifikacij pri argentinskih priseljencih v Evropi oziroma slovenskih priseljencih v Argentini. Interpretacija sledi Ariadni niti, ki jo pletejo številna med seboj bolj ali manj povezana raziskovalna vprašanja, ki si jih avtor zastavi: Kako migracijske izkušnje (pri selitvah Slovenija–Argentina–Evropa) in odnos migrantov do prvotne domovine, porekla vplivajo na (pre)oblikovanje njihovih temeljnih identifikacij? Kakšen je vpliv političnih in ekonomskih dejavnikov na te procese? Kakšna je pri teh procesih vloga migracijskih politik v državah priselitve in izselitve? Kako se pri tem globalni procesi prepletajo z vlogo posameznikov in socialnih mrež ter kakšno večplastnost osebnih in skupinskih identifikacij kreirajo? Skozi transnacionalno perspektivo, bolje rečeno, zaradi nje, ga zanima »simultana vpetost« migrantov v več družb (str. 11).

Z drugimi besedami, avtorja najprej zanimajo procesi resocializacije pri migrantih posameznikih, ali če uporabimo bolj antropološki pojem, procesi akulturacije na individualni ravni.² V nadaljevanju pa skozi kontekst interakcije med posamezniki in različnimi skupnostmi vpelje vprašanje o procesih akulturacije (Redfield 1956) oziroma kulturnega stika (Bauman 1984) predvsem na skupinski ravni. Skupinsko je v tem primeru izredno kompleksno, saj je vpeto v dinamiko odnosov znotraj nacionalnih skupnosti³ in v transnacionalni perspektivi med etničnimi

1 Prispevek je nastal kot rezultat dela v programski skupini Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva.

* Izr. prof. dr. Marina Lukšič-Hacin, soc., predstojnica Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, predavateljica na Fakulteti za humanistiko UNG, ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: luksic@zrc-sazu.si

2 Pojma resocializacija in akulturacija sta se razvijala v različnih raziskovalnih področjih. V polje migracijskih študij sta bila naknadno implementirana, a mislim, da sta za obravnavane procese še vedno najprimernejša. Več o tem v Lukšič-Hacin (1995: 102–105).

3 Mišljena sta odnos med večino in manjšinami (v sociološkem pomenu besede) in delitev politične moči med njimi, kot jo konstituira politika oziroma država s svojo zakonodajo. Pojem nacionalno (nacija) vedno dojemam v povezavi z državnostjo, tako kot je definiran. Umanjkanje elementa države ali teženj po državnosti kot političnega vidika pri etničnosti nujno pripelje do rabe pojma narodno ali etnično.

skupnostmi⁴ v mednarodnem prostoru.⁵ Slednje odpira vprašanja: o državljanstvu oziroma politični identiteti; predstavah o nacionalnosti, narodnosti, etničnosti in (nacionalni) kulturi; prevladujočih diskurzih o (multi)kulturalizmu; oblikovanju migrantskih in transnacionalnih skupnostih ter družbenih mrež; in aktivnosti med različnimi migracijskimi skupnostmi.

Izhodiščna avtorjeva predpostavka je, da je migracija »navsezadnje vedno odločitev in osebno dejanje vsakega posameznika, za njeno razumevanje pa moramo upoštevati večplastne kontekste, saj so migracijski konteksti odvisni od historičnih, lokalnih, (trans)nacionalnih, političnih in zlasti kulturnih dejavnikov« (str. 11). Moteč pri tem je poudarek na »zlasti kulturnih«, saj se avtor s tem izpostavi nevarnosti, da bo zašel v kulturalizem, ki ga v pričujoči knjigi sam skuša preseči skozi zajeten del svojega razmišljanja.

Analize migracij kažejo, da gre pri vzrokih za odločitev za migracijo vedno za preplet različnih dejavnikov, med katerimi so zelo pomembni tudi subjektivni, individualni emotivni in ne le racionalni, pa vendar so ekonomske in politične razmere ključni kreatorji emocionalnih subjektivnih (samo)doživljanj in (samo)dojemanj posameznika in njegovih potreb.⁶ Razkorak med objektivnimi možnostmi in subjektivnimi predstavami⁷ o človeka vrednem življenju pa je zaradi različnih doživljanj lastnih potreb tisti odločilni moment, ki sproducira odločitev za migracijo. Če se vrnemo nazaj na kulturo kot analitično kategorijo in njen pomen za migriranje, se ta povezuje z razumevanjem odnosa med kulturo, ekonomijo in politiko (kot analitičnimi kategorijami). Tudi sam avtor zmehča svojo predpostavko ali si celo pride v protislovje, ko v nadaljevanju v prvi plan postavi ekonomijo in politiko, ko pravi: »Poleg ekonomsko-političnih okoliščin v državah emigracije in imigracije ter njihovih migracijskih politik so migracijski procesi odvisni od družbenih in kulturnih dejavnikov« (str. 11).

Naslednja pomembna predpostavka, ki jo moramo omeniti, je, da so migracije premissljeno, namerno dejanje. Avtor pri tem poudarja predvsem vlogo posameznika kot akterja, in na prvi pogled bi lahko rekli, da trditev velja le za prostovoljne, ne pa tudi prisilne migracije. Vendar so tudi prisilne migracije, begunstvo in izgoni posledica premissljenih dejanj, le da v tem primeru ni akter posameznik, ki se seli, ampak so akterji nosilci politične moči, ki kreirajo razmere za begunstva in izgone. Se pravi, menjajo se akterji, ves čas pa so migracije na nek način (neposredne ali posredne) posledice premissljenih in načrtnih dejanj.

Predmet raziskave, metodološki pristop in kategorialni aparat

Bistvena lastnost predmeta raziskave, kot je zastavljena v pričujočem delu, je translokálnost, ki je novost – za posamezne antropologe sporna novost⁸ – v polju etnoloških in antropoloških »klasičnih« raziskovalnih praks. Translokálni predmet raziskave (str. 24–31) v etnologiji in antropologiji odpira metodološke probleme, morda tudi težave, saj klasične raziskovalne metode niso kos opisanemu izzivu. V preteklosti so etnologi in antropologi proučevali zamejene, lokalizirane skupnosti. Vendar, kot poudarja tudi avtor sam (str. 13), ta pristop pri migracijah ni mogoč, saj z njim izgubi osnovni predmet raziskovanja, to je migracijo, ki je že v definiciji relacijska, »večlokálna« ali translokálna. Sama migracija je relacija iz ene skupnosti v drugo, je kompleksna interakcija. Lokaliteta tu ni možna. Z odmislitvijo ene skupnosti, z ukinitvijo relacije procesa izgubimo predmet raziskave. Avtor je metodološko rešitev našel v t. i. metodologiji etnografskega dela na več krajih (glej Marcus 1995). »Marcus je v članku o etnografskem delu na več krajih poudaril, da mora biti antropološka raziskava strukturirana okoli povezav in stikov ljudi na različnih lokacijah ter slediti ljudem in njihovim potem (migracijam), stvarim, simbolom in podobam, zgodbam, konfliktom ter življenjskim zgodbam« (str. 16). Za razumevanje povezav med migracijskimi procesi ter oblikovanjem transnacionalnih skupnosti in identifikacij pa je avtor uporabil konstruktivistično in interakcionistično paradigmo. »Z njo poudarjam agencijo⁹ posameznikov v migraciji ter odvisnost od nekaterih zunanjih družbeno-ekonomskih in političnih kontekstov ter notranjih dejavnikov (habitus), med njimi zlasti izkušeni in znanj o migracijskih in integracijskih strategijah, ki so jih posamezniki pridobili od staršev in iz življenja v migracijski skupnosti« (str. 12). Skozi prizmo Appadurajevega pojmovanja svetovnih kulturnih tokov (1996) je reduciral kompleksno migracijsko problematiko v raziskovano področje določenih transnacionalnih tokov ljudi, predstav, informacij, itd., ki potekajo med izbranimi državami oziroma skupnostmi ali skupinami v njih (str. 14).

Avtor svojo inovativnost in kreativnost izkaže, ko pri strukturiranju knjige uporabi metodološko nujno sondažo¹⁰ in jo predstavi tako, da bralca mehko vpelje v razlago in razumevanje svojega teoretsko-kategorialnega aparata.

Pri definiciji identitete avtor izhaja iz Barthovega postulata (1969) o konstruktivističnem pomenu dialektike »zunanjih pripisov in samopripisov« oziroma »etničnih pripisov«, ki »ljudi klasificira na podlagi njihove temeljne, najsplošnejše identitete, ki jo največkrat determinira skupno poreklo« (str. 19). Kategorijo transnacionalnosti pa utemelji po Vertovcu (2001), jo razmeji

4 Transnacionalnost kot vzporedna, pa vendar pomensko različna kategorija globalizaciji, vpeljuje analizo na ravni preklapov med skupnostmi, ki so etnične, a niso vedno nacionalne. Princip zamišljanja heterogenih in kompleksnih odnosov temelji na razumevanju spremenjenega pomena države, kot ga vpeljujeta teoriji globalizacije in transnacionalizma.

5 Pojem mednarodni prostor je rabljen v politološkem pomenu.

6 Pri tem imam v mislih definicijo po Malinowskem, ki potrebe razvrsti v osnovne in izvedene, pri čemer slednje lahko »prehajajo« na raven osnovnih ali jih celo izpodrinejo in postanejo nujnost za preživetje (1970: 106–150).

7 Subjektivno in objektivno razumem kot vzajemno posredovano v skladu z definicijo družbene konstrukcije realnosti po Bergerju in Luckmanu (1988).

8 Zavezanost klasičnemu antropološkemu pristopu je bila v določenih antropoloških krogih že presežena, a danes še vedno poteka polemika (tudi v Sloveniji), kaj je »prava antropologija« in kje so meje antropologije kot vede. V tem primeru ne gre za meje med antropologijo in etnologijo, ampak za razmejevanje oziroma preplet med antropologijo in sociologijo.

9 Pojem agencija je soroden pojmu akter pri interakcionizmu ali pojmu agens pri teoriji socializacije.

10 Mislim na opis dveh primerov transnacionalnih povezav, ki kontekstualizira raziskovalni problem na način, da bralec pozneje lažje razume razpravo o teoretsko-kategorialnem aparatu in zadregah pri njegovi rabi. Sondaža je zajela življenjske zgodbe, ki se nizajo ob socialnih mrežah dveh družin v triangu Španija–Argentina–Slovenija (Repič 2006: 19–24).

od termina globalizacija (str. 42–45) in v nadaljevanju poveže v diade kot transnacionalni: migranti, migracija, skupnost, identifikacija. Tako je vsak imigrant ali priseljenc »hkrati emigrant ali izseljenec, mnogi pa aktivno vzdržujejo različne mnogovrstne povezave z matično domovino« (str. 41). Transnacionalni migranti ali transmigranti pa redno prehajajo med dvema ali več državami. Imajo več domov in domovin. So hkratio vzporedno (simultano) vpeti v več različnih socialnih svetov. So ljudje, »katerih vsakdanje življenje je odvisno od mnogovrstnih in trajnih povezav onkraj nacionalnih meja, njihove identitete pa se oblikujejo v odnosu do več nacionalnih držav« (str. 14). Transnacionalna migracija ali transmigracija je proces, pri katerem migranti konstruirajo in preoblikujejo svojo simultano vključenost v več kot eno družbo (str. 40–45).

Transnacionalne skupnosti (45–52) avtor definira skozi teorijo socialnih mrež,¹¹ v kateri so odnosi dinamično vzpostavljeni. Avtor je na analitično-metodološki ravni za proučevanje migrantske in transnacionalne skupnosti združevanja migrantov razdelil na dve kategoriji: formalne organizacije in neformalne skupnosti, ki jih je definiral tudi kot »transnacionalne socialne mreže« (str. 15). Mednje uvršča družinske,¹² sorodstvene, prijateljske, interesne, itd. povezave. Proučeval jih je s pomočjo nestrukturiranih in polstrukturiranih intervjujev z migranti in njihovimi potomci. Formalne organizacije (društva in organizacije migrantov) pa je proučeval s pomočjo ustnih virov in pisnih historičnih virov. Po omenjenih mrežah je sledil ljudem, stvaram, podobam, predstavam, informacijam, itd. (str. 16).

Kompleksnost migracijskih procesov omogoča »oblikovanje vedno močnejših transnacionalnih socialnih mrež ter večplastnih dinamičnih identitetnih pozicij, ki zajemajo več simultanih spreminjajočih se pripadnosti oziroma narodnih in nacionalnih identifikacij« (str. 14). V analizi transnacionalnih skupnosti in identifikacij se avtor osredotoča na procese pri posameznikih in skupnostih, ki so vpete v t. i. transnacionalne migracije. »Oblikovanje osebnih in skupinskih identifikacij pri transnacionalnih migrantih je odvisno od 'socialnih svetov, ki se raztezajo na več krajih' (...). Migranti niso vezani le na en kraj, temveč na prehajanje med kraji, zato oblikujejo skupnosti ter identifikacije v transnacionalnem prostoru, ki ga zaznamuje večlokalnost oziroma socialne in simbolne mrežne povezave med različnimi kraji« (str. 45). Glede na povedano moram ugotoviti in poudariti, da tako definirana transnacionalnost ni nov pojav, ampak jo lahko zasledimo v različnih kontekstih v sinhroni in diahroni perspektivi. In drugič, da označuje posebno populacijo med migranti. Pojav torej ni nov, nova pri tem je raziskovalna pozornost, ki se je v določenem trenutku osredotočila na določene karakteristike, ki so v »množici« migrantov formirale novo analitično podskupino. Argument za opravičenost takšnega početja je v intenziv-

nosti pojava in vse večji prisotnosti takšnih praks med migranti. V zgodovini so se te prakse odvijale v določenih poklicnih in slojevskih družbenih skupinah, ki so si transnacionalne migracije lahko privoščile. (Če pogledamo skozi očala, ki smo si jih nadeli, lahko rečemo, da je bila pred izoblikovanjem naroda, nacije kot družbeno politične realnosti v Evropi na primer identiteta vladajočih slojev v habsburški monarhiji transnacionalno koncipirana za razloček od preostalih ljudi – tlačanov, ki jim je bilo z zakoni prepovedano, da se selijo.) Možnosti za vse pogostejše transnacionalne prakse so v prvi vrsti povezane s tehnološkim razvojem in z informativno družbo, ki na nek način nudita možnosti kreiranja delokaliziranih (virtualnih) skupnosti. Poleg tega sta se spremenili percepciji prostora in časa.¹³ Današnji potovanja in selitve so dobili nove pomene. Znotraj razmer globalnega kapitalizma je vse pogostejša in celo neizogibna t. i. mobilnost oziroma transnacionalna migracija znotraj posameznih poklicnih skupin.

Danes se ta posebna populacija transmigrantov pogosto napaja iz srednjega in višjega sloja, torej s premožnejšimi ljudmi in ne iz pripadnikov nižjega srednjega sloja in nižjega sloja. Razumljivo je, da se je, tudi v navezavi na kapital in preko tega ekonomsko in politično moč, ki jo imajo številni posamezniki v tej skupini, v ospredje intenzivno postavil sklop težav, ki jih imajo transmigranti s svojimi socialnimi in političnimi (ne)praviciami zaradi prehajanja političnih (državnih) meja. Omenjene pravice so v današnjem svetu še vedno v pristojnosti držav kot edinih mednarodnopравnih subjektov. Sklop pravic se nanaša v prvi vrsti na državljanstvo, državljske pravice in pravice nedržavljanov ter v epohi nacionalne države s tem povezano družbeno / kulturno dinamiko okoli nacionalizmov, rasizmov, kulturalizmov, ki ne peljejo le v stigmatizacijo, ampak pogosto v diskriminacijo in segregacijo. V »zvezi s tem se pojavljajo težave pri ekskluzivni pripadnosti le eni nacionalni državi, odpirajo pa se nova vprašanja migracijskih, integracijskih in multikulturalnih politik ter (dvojnega) državljanstva, ki so še posebno opazna pri potomcih migrantov in naslednjih generacijah. (...) V primeru transnacionalnih migracij in oblikovanja več domov v različnih državah lahko potomci takšnih imigrantov instrumentalno legitimirajo svoje poreklo in pridobijo dvojno državljanstvo« (str. 47). Temu moramo dodati, da tako lahko ravnajo, če zakoni držav, med katerimi potujejo, to dovoljujejo. V teh primerih imajo posamezniki lahko celo več državljanstev. Vsekakor to področje predstavlja nov izziv za mednarodnopравna razmerja in urejanje pravic, predvsem pa dolžnosti posameznika v relaciji do več držav. Pojavi se namreč vprašanje, kateri zakonodaji je posameznik zavezan in odgovoren oziroma kako to definirati in kako definirati mesta preklopa med zavezanostjo, odgovornostjo različnim državnim zakonodajam.

Analiza in interpretacija izbranih migracijskih kontekstov

Analiza transnacionalnih praks je vezana na raziskovalne terene v treh državah: Španiji, Argentini in Sloveniji. Temu redu sledi tudi interpretacija raziskovalnih kontekstov in opazanj. Španski

11 Teorija socialnih mrež se je razvila iz proučevanja socialne strukture kot preplet ali konsenz med strukturalističnimi interpretacijami in postulati interakcionizma. Začetek teorije socialnih mrež sega v petdeseta leta dvajsetega stoletja – Barnes 1954. Več o tem tudi v Gombač 2005:13–36.

12 Pri uvrščanju družine v neformalne skupnosti moramo biti pozorni, da je družina sicer področje neformalnih stikov, hkrati pa je pomembna družbena inštitucija, pomemben dejavnik socializacije ali eden od ideoloških aparatov države (Althusser 1980), ki so ključni pri vzpostavljanju hegemonije (Gramsci). Na nek način sicer družina zagotavlja zasebni prostor, a je hkrati ključno mesto reprodukcije obstoječih družbenih odnosov.

13 Mislim na sociološko-antropološko razumljene percepcije časa in prostora. Razlike v omenjenih percepcijah pripeljejo do pomembnih »preklopov« družbeno-kulturnih realnosti. So ene od zelo pomembnih principov dojemanja realnosti, ki se kreirajo na nezavedni ravni posameznikov, pripadnikov teh družb / kultur, in hkrati to realnost soustvarjajo.

teren avtor vpelje skozi zgodovinsko kontekstualizacijo in s tem politični oris Španije (str. 53–55), ki se osredotoči na spremembe in demokratizacijo po smrti Francesca Franca (1975). Sledita demokratizacija in gospodarski razvoj. Leta 1986 se je Španija pridružila EU. Po drugi svetovni vojni je bila revna in dolgo izolirana država. Vse do osemdesetih let je bila država izseljevanja, sredi osemdesetih pa je začela privlačiti priseljence. Sprva je bila le prehodna država za priseljence, ki so prihajali pretežno iz afriških držav. Počasi je postala država priseljevanja, in to predvsem zaradi lastnih potreb po delovni sili, ki so bile posledica gospodarskega razvoja – pogosto je šlo za sivo ekonomijo z neformalnimi in nelegalnimi zaposlitvami. Migranti so bili za Španijo cenena delovna sila in so zagotavljali večji profit. Med migranti kot delovno silo in gospodarskim razvojem se je vzpostavila »čarobna« spirala (ne krog), ki ji najpogosteje rečemo intenzivni gospodarski napredek. »Migracije so v španski družbi v preteklem obdobju dobile poudarjeno vlogo – včasih se namreč zdi, da se je v Španiji v zadnjih dveh desetletjih postopoma izoblikoval popolnoma nov ekonomski in socialni razred prebivalstva: imigranti. Ta razred je sicer izredno segmentiran in nepovezan, a je v mnogih pogledih pogosto najnižje na socialni lestvici. Zelo provokativno in po skromnem mnenju nekaterih imigrantov tudi s precejšnjo mero pretiravanja bi mu lahko rekli »služabniki sužnjev«. Tako vsaj priča grafit na železniški postaji v kraju El Masnou, malem predmestju Barcelone: »/.../ 'Zahvaljujoč imigrantom imamo celo sužnji svoje služabnike« (str. 53–54).

Avtor nas v nadaljevanju pelje v analizo španske migracijske situacije. Najprej pokaže, da je Španija kot ena od prvih kolonialnih sil že stoletja vpeta ne le v migracijsko, ampak v transmigracijsko dinamiko. Pelje nas skozi prisotnost imigrantov v vsakdanjem življenju (Imigracije in urbani prostori, str. 55–60; Medijski diskurz o migracijah, str. 60–62) do analize kompleksnosti migracijskih procesov v Španiji (Začetki imigracije v Španijo, str. 62–68; Ekonomska imigracija in neformalna ekonomija, str. 68–71) in študije primera: Prepletenost in mimobežnost transnacionalnih prostorov – dva primera iz Alemrije. Prvi primer se pleče okoli stigmatizirane populacije, ki jo stereotipno javno mnenje prepozna tudi na ravni praks kot »slabe migrante« (str. 72–75), drugi pa okoli populacije zaželenih premožnejših »dobrih tujcev«, ki poseljujejo prostor ob mediteranski obali (str. 75–77). »Provansal je opozoril, da v Španiji obstaja ločevanje na 'migrante' (*migrantes*) in 'tujce' (*extranjeros*), pri čemer je tujec splošnejša kategorija, ki označuje zlasti priseljence iz Evropske unije, medtem ko oznaka (i)migrant nosi negativen pomen. V vsakdanji rabi namreč tujec označuje nekoga, ki prihaja iz bogatejše dežele in je dobro preskrbljen, medtem ko migranti prihajajo iz revnejših dežel in predstavljajo siromašnejši sloj« (str. 54). Repič temu dodaja, da »dobri tujci«, ki se naseljujejo na španskih obalah, ne predstavljajo niti ekonomske, zlasti pa ne kulturne grožnje, ki jo Španci sicer vidijo v »slabih imigrantih« iz Afrike ali arabskega sveta (Mavri) in drugih dežel t. i. tretjega sveta. Ta populacija je deležna največje stigmatizacije in rasizma (str. 107).

V tem odnosu Španci niso posebnost. Razmere so podobne kot v drugih državah članicah Evropske unije. Tudi v Sloveniji imamo v (nacionalističnem) političnem diskurzu – ki ni omejen le na t. i. desnico, ampak z njim operira tudi t. i. levica – »izseljenec« in »migrante«. V splošni »slovenski zavesti« naši izseljenci niso migranti. Pravzaprav nimajo nič skupnega z migranti. V

preteklosti smo na Inštitutu za slovensko izseljenstvo ZRC SA-ZU raziskovalci pri svojem delu pogosto naleteli na čudenje na vseh ravneh – tudi državnih ali predvsem tam, a tudi med drugimi kolegi družboslovci in humanisti – kaj pa ima Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU z migracijami? Saj res, ali ima kaj? Naj navedem še eno podobno segregacijsko diskurzivno obravnavo v kontekstu migracijskih študij, nenazadnje tudi v navezavi na transmigrante. Danes se v povezavi s poklicnimi (mednarodnimi) migracijami, povezanimi z ekonomijo (multinacionalke), politiko (diplomacija) ali humanitarno dejavnostjo v družboslovnih / humanističnih raziskavah govori predvsem in izrazito o mobilnosti. Ti ljudje naj ne bi bili migranti, oni ne migrirajo, ampak so mobilni. Obstajajo tudi študije, ki skušajo znanstveno utemeljiti upravičenost diskurzivnega razlikovanja – in v ozadju teh prizadevanj je preprosto dejstvo, da za takšno percepcijo bogati ljudje bele polti niso migranti, kjerkoli na tem svetu že bivajo. Prikriti znanstveni rasizem?!

Avtor svojo analizo nadaljuje s špansko migracijsko politiko, ki s svojimi mejami postavlja tudi kriterije za tiste onkraj, na drugi strani dovolj enega, to je ilegalno migracijo (str. 77–82). Špansko poglavje končuje s tem, da poudari za španske okoliščine pa tudi migracijski diskurz posebno populacijo (trans)migrantov iz Argentine, ki predstavljajo »nevidno migracijo« (str. 106–109). Avtor izoblikuje avtentično kategorijo, da lahko označi posebno populacijo priseljencev, ki ima znotraj španskega konteksta svojski položaj, saj se jih smatra za kulturno podobne. V Španiji Argentine obravnavajo kot Evropejce in jih imajo »za svoje« (podobno kot Slovenci obravnavamo npr. potomce slovenskih izseljencev). V luči transnacionalnega proučevanja je za priseljence iz Argentine bistveno, da: »Migranti praviloma vzdržujejo precej močne povezave s socialnim okoljem, iz katerega izhajajo, zlasti pa s svojimi družinami. Glede na skupno izhodiščno domovino pa v kraju imigracije tvorijo tudi nova poznanstva, družbene povezave in mreže ter organizirajo celo situacijske skupine ali trajnejše translokalne urbane skupnosti. Po drugi strani pa je na njihovo migracijo in poznejšo prilagoditev na življenje v Španiji močno vplivalo poznavanje migracijskih izkušenj njihovih staršev ali starih staršev, ki so se v preteklosti preselili iz Evrope v Argentino« (str. 18). Dejstvo, da strategije sedanjih migrantov temeljijo na strategijah prednikov, avtor odkrije tudi pozneje, ko predstavlja slovenski migracijski kontekst, saj pravi, da se to vidi tudi pri argentinskih Slovencih, ki so prišli v Slovenijo. Zaključuje, da imajo danes »Argentinci« v Španiji in Sloveniji podobne strategije oblikovanja transnacionalnih skupnosti, ki so drugačne od preostalih priseljencev v teh dveh državah (str. 18). Lahko rečemo, da imajo na ta način »španski Argentinci« (ali argentinski Španci) in »slovenski Argentinci« (ali argentinski Slovenci) neke skupne strategije, kulturne prakse. Povezane so z izkušnjami iz Argentine, kjer je argentinska družba pluralna in multikulturna in kot taka predstavlja svojsko okolje socializacije.

Zaključek obravnave španske tihe migracije oziroma argentinskih priseljencev nas poveže z Argentino. Tako se avtor v nadaljevanju posveti tej državi, saj sledi poglavje Migracijski procesi v Argentini (str. 111–127), v katerem vzpostavlja dialog in primerjavo z že razdelano situacijo v Španiji, hkrati pa ustvarja izhodišča za nadaljnjo umestitev zgodbe slovenskih priseljencev v argentinsko družbo. Opis argentinskega konteksta gre skozi Kratek zgodovinski pregled nastanka in razvoja argentinske države (str. 111–117) in razlago Pomen(a) imigracije za konstitu-

cijo nacionalne države (str. 117–127). Avtor pokaže, da je bila Argentina na prelomu devetnajstega stoletja v dvajseto, vse do srede stoletja, med desetimi najbolj razvitimi državami na svetu.¹⁴ Za emigrante je bila tako perspektivna, kot sta bili Kanada ali Avstralija. V času po osamosvojitvi izpod španske kolonialne oblasti se je počasi izoblikovala tudi kot nacionalna država. V vseh omenjenih procesih pa so imeli imigranti pomembno vlogo. Tu morda lahko najdemo razloge in razlage za povsem drugačno migracijsko politiko od politik, ki smo jim priča v zgodbah (nacionalnih) držav v Evropi.

V nadaljevanju se avtor osredotoča na posebno populacijo imigrantov v Argentini, to je na Slovence. Obravnava njihovo selitev v Argentino ter načine in strategije, ki so jih uporabili za nastanitev, integracijo, povezovanje v skupnosti in oblikovanje izseljenske identitete. Njihovo zgodbo začne s pregledom izseljevanja v Argentino (str. 129–142), ki je zgodovinsko strukturiran na čas pred prvo svetovno vojno, med obema svetovnimi vojnami in po drugi svetovni vojni. Slednjemu posveti večjo pozornost in v poglavjih *Povojni beg iz Jugoslavije* (str. 135–142) in *Oblikovanje skupnosti Slovencev v Argentini* (str. 142–159) podrobneje predstavi t. i. povojno slovensko izseljensko politično skupnost in njeno skrb za povezanost z domovino, jezikom in narodno identiteto (str. 159–168). Po osamosvojitvi Slovenije in gospodarski krizi, ki se je zgodila v Argentini kmalu po slovenski osamosvojitvi, so bile ustvarjene razmere, da so argentinski Slovenci stopili v krog transmigracij – tisti, ki so se odločili za selitev v Slovenijo. V tem delu se »po sledovih korenin« migrantov, kot pravi avtor: »vrnem v Slovenijo in obravnavam imigracijo slovenskih Argentinec (oziroma argentinskih Slovencev) v Slovenijo, ki jo spremljajo podobne migracijske in integracijske strategije (na primer pojmovanje transnacionalnih povezav in pripadnosti) kot v obeh predhodnih primerih« (str. 13).

Na glavno vprašanje o oblikovanju osebnih in skupinskih identifikacij med argentinskimi priseljenci v Evropi in slovenskimi priseljenci v Argentini (str. 14) avtor v zaključku odgovarja: »Mobilni posamezniki ali 'transmigranti' s svojimi potmi, dejanji in povezavami, emigracijskimi, imigracijskimi ter integracijskimi strategijami oblikujejo povezave in socialne mreže, ki dobijo obliko razpredenega translokalnega oziroma transnacionalnega mrežnega rizoidnega sistema (...) sooblikujejo globalni prostor (...) in s transnacionalnimi praksami konstituirajo in vzdržujejo transnacionalni prostor ter utemljujejo in oblikujejo svoje identifikacije. (...) Kot transnacionalni migranti s svojimi socialnimi mrežami povezujejo Argentino, Španijo in Slovenijo, saj ohranjajo dom in razširjene sorodstvene, poslovne in prijateljske vezi vseh treh držav« (str. 179). Pri tem avtor poudari pomembno dejstvo, da migranti z neformalnimi socialnimi mrežami, skupinskimi dejavnostmi in transnacionalnimi povezavami specifično preoblikujejo, a hkrati utemljujejo lastne transnacionalne identifikacije.

14 »Po letu 1880 je Argentina doživljala izredno hiter razvoj in gospodarsko rast, za kar so bili zaslužni zlasti migranti, ki so se iz Evrope množično selili v 'novi svet'. Vse do sredine dvajsetega stoletja je argentinsko gospodarstvo obvladovalo polovico vse proizvodnje in trgovine v celotni Južni Ameriki. Gospodarsko je bila Argentina na začetku dvajsetega stoletja deseta najbolj razvita industrijska država na svetu, po gospodarski rasti pa je bila celo četrta najuspešnejša (...) Življenjski standard je bil nekajkrat višji kot v južni Evropi, zato je bila zelo perspektivna in priljubljena destinacija« (Repič 2006: 113).

Sklepni poudarki

Poudariti je treba, da ima avtor veliko teoretsko širino, s katero se spretno izmakne pastem raziskovanja na polju migracij, ki raziskovalce pogosto potegnejo v preveliko parcialnost ali analizo primera migrantskih skupnosti kot statičnih, brez njihovega vpenjanja v dinamične interakcije z izvorno državo, državo priselitve, vse to pa avtor dodatno vpenja v intenzivne procese sodobnega sveta – pri čemer se raje odloča za transnacionalnost ali translokálnost kot globalnost, saj mu slednja predstavlja manj opredelljivo kategorijo.

Avtorju uspe prikazati povezave med migracijskimi procesi in oblikovanjem transnacionalnih skupnosti in identifikacij med argentinskimi priseljenci v Evropi in slovenskimi priseljenci v Argentini. Če problem opredelimo bolj natančno, moramo poudariti, da je še bolj kompleksen, saj zaobjema dinamičnost in transnacionalnost v času in prostoru med tremi »točkami«: Španijo, Slovenijo in Argentino. Argentina je bila v preteklosti priseljska dežela za številne Špance in Slovence, hkrati pa so se Argentinci (potomci priseljencev iz Slovenije ali Španije) izselili v Španijo in Slovenijo. Ta pojav posamezni avtorji, ki se ukvarjajo z migracijami, uvrščajo med povratništvo, a kot avtor pričujoče disertacije ugotavlja v svojem delu, se s tem pojav zreducira in izgubi se kompleksnost konkretne prakse, prav tako pa je vprašljiva raba pojma povratništvo.¹⁵

Avtorja ne zanimajo le specifični konteksti emigracije, ampak poveže transmigracije kot osebna dejanja v globalne kontekste in nacionalne tokove. Tako je povsem inovativno opisal transnacionalne povezave med slovensko skupnostjo v Argentini in Slovenijo ter pojave migracij iz Argentine (nazaj) v Slovenijo postavil v širši kontekst. Transnacionalnost pa je perspektiva, ki to primerjavo postavi kot smiselno in teoretsko produktivno. Tudi v tem pogledu je avtor v slovenskem prostoru prvi, ki se je analize migracijskih kontekstov lotil na tak način in ob rabi metodologije etnografskih raziskav na več krajih.

In kaj je transnacionalizem? Kaj so transnacionalne migracije v nasprotju z mednarodnimi migracijami? Kaj je migrant in kaj transnacionalni migrant? Transnacionalnost je družbeno mreženje med posamezniki, člani etničnih skupnosti, ki so si onkraj državnih meja. Transnacionalni migranti redno prehajajo med dvema ali več državami. Imajo več domov in domovin. So hkrati vzporedno vpeti v več različnih socialnih svetov. Transnacionalna migracija je proces, pri katerem migranti konstruirajo in preoblikujejo svojo hkratno vključenost v več kot eno družbo. Tako definirana transnacionalnost ni nov pojav, ampak ga lahko zasledimo v različnih kontekstih v sinhroni in diahroni perspektivi. Označuje posebno populacijo med migranti. Pojav ni nov, nova pri tem je raziskovalna pozornost, ki se je v določenem trenutku osredotočila na določene karakteristike, ki so v »množici« migrantov formirale novo analitično podskupino. V zgodovini (in danes) so se te prakse odvijale v določenih poklicnih in slojevskih družbenih skupinah, ki so si transnacionalne migracije lahko privoščile ter bile zmožne in usposobljene kreirati mednarodne socialne mreže.

15 Več o tem v Lukšič-Hacin 2006.

Viri in literatura

- ALTHUSSER, Louis: Ideologija in ideološki aparati države. V: *Ideologija in estetski učinek*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1980.
- APPADURAJ, Arjun: *Modernity at Large*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.
- BARNES, John A.: Class and Committees in a Norwegian Parish Island. *Human Relations* 7/1954, 39–58.
- BARTH, Fredrik: Introduction. V: *Ethnic Group and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Company, 1969.
- BAUMAN, Zygmunt: *Kultura i društvo*. Beograd: Prosveta, 1984.
- BERGER, Peter in Thomas Luckmann: *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988.
- CASTLES, Stephen in M. J. Miller: *The Age of Migration*. London: Mcmillan, 1993.
- GOMBAČ, Jure (2005): *Esuli ali optanti?: zgodovinski primer v luči sodobne teorije*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.
- HABERMAS, Jürgen: Državljanstvo i nacionalni identitet: razmišljanja o evropskoj budućnosti. *Filozofska istraživanja* sv. 1/1991, 137–155.
- JUŽNIČ, Stane: *Identiteta* (Knjižna zbirka TiP). Ljubljana: FDV, 1993.
- LUKŠIČ-HACIN, Marina: *Ko tujina postane dom*. Ljubljana: Založba ZRC, 1995.

- LUKŠIČ-HACIN, Marina: *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC, 1999.
- LUKŠIČ-HACIN, Marina: Tematizacija pojmov povratnik in povratništvo. V: *Spet doma?: povratne migracije med politiko, prakso in teorijo*. Ljubljana: Založba ZRC, 2006, 133–144.
- MALINOWSKI, Bronislaw: *Naučna teorija kulture*. Beograd: Vuk Karadžić, 1970.
- MARCUS, George E.: Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24/1995, 95–117.
- REDFIELD, Robert: *Peasant Society and Culture*. Chicago in London: The University of Chicago Press, 1956.
- RIZMAN, Rudi: Nacionalizem: Pro et Contra. V: *Vesela znanost, del 1, o okolju*, 1995, 193.
- SMITH, Anthony D.: *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford in New York: Basil Blackwell, 1986.
- VERDERY, Katherine: Are regional stereotypes ethnic? *Razprave in gradivo* 21/1989, 169–173.
- VERTOVEC, Stephen: Transnationalism and Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4), 2001, 573–582.

What, Then, Is Transnationalism? Reflections on a Book by Jaka Repič,
»Following the Roots«: *Transnational Migration between Argentina and Europe*

Using a book entitled »Following the Roots«: *Transnational Migration between Argentina and Europe* (2006) by Jaka Repič as an example the article explores new research problems and approaches in migration studies. The multidisciplinary character of migration studies reveals theoretical categorical discrepancies as well as methodological predicaments and discord. The focus of this essay is on the concept of transnationality within the contexts of migration. What, then, is transnationalism? What is the difference between transnational migration and international migration? Who is a migrant, and what defines a transnational migrant? Transnationality is defined as social networking between ethnic communities separated by state borders. Transnational migrants regularly switch between two, or more, countries, thus having several homes and several homelands. They are a part of several social worlds simultaneously. Transnational migration is thus a process in which migrants construct, and transform, their concurrent inclusion into more than one single society. In accord with this definition transnationality is not a new phenomenon. Rather than that, it can be found in a number of contexts, both in synchronous and in diachronous perspectives, and designates a special segment of migrants. What is new, however, is the level of research attention which at a certain point focused on certain characteristics that have formed within a »multitude« of migrants a new analytic subgroup. The principal reason for this is the intensity of this phenomenon and its increasing practice among migrants. In the past, these practices had taken place within some occupational groups and social classes that were able to afford transnational migration. The growing frequency of transnational practices in the present is primarily linked with technological progress and with contemporary information society, both of which open possibilities for the creation of delocalized (virtual) communities.

